
CURRENT APPROACHES FOR THE APPLICATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE INITIAL STAGE

Viktoriya Hristova

University "Prof. Dr. Asen Zlatarov", Burgas, Bulgaria, viktoaliq@abv.bg

Abstract: Urbanization, the increasingly rapid distancing of man from nature, the consumer society in which we live, the economic and social changes of modern times have necessitated the application of the basic principles of sustainable development in various spheres (including education).

Sustainable development represents a logical response to global ecological, social and economic challenges on a global scale. Referring to the definition of the United Nations Commission on Environment and Development from the report "Our Common Future" (1987), sustainable development should meet the present needs of humanity without taking away resources necessary for future generations. In the presented article, sustainable development is interpreted as a multi-layered concept that encompasses traditional understandings of the relationship between man and the world around him, viewing them through the prism of ecological, social and economic competence.

Education for sustainable development aims to acquire knowledge, skills and competencies that help build a sustainable future. Therefore, the emphasis is placed on the possibility of integrating the acquired ecological, social and economic knowledge in real situations. Respectively, education for sustainable development determines a transition from teaching to learning, aimed at building responsible individuals who are able to predict the consequences of their actions.

The integration of education for sustainable development should begin at an early stage. This, in turn, poses a number of challenges for educators:

- lack of time in planned lessons;
- lack of resources;
- free access to methodological resources;
- selection of effective methods, approaches, techniques.

The article emphasizes the need for the application of effective approaches in primary school, which help in the implementation of education for sustainable development. A brief theoretical overview of each of the approaches is made, as well as its advantages in implementing education for sustainable development are highlighted.

Keywords: sustainable development, primary school

АКТУАЛНИ ПОДХОДИ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ В НАЧАЛЕН ЕТАП

Виктория Христова

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, гр. Бургас, viktoaliq@abv.bg

Резюме: Урбанизацията, все по-стремглавото отдалечаване на човека от природата, консуматорското общество, в което живеем, икономическите и социални промени на съвремието налагат необходимостта от приложение основните принципи за устойчиво развитие в разнородни сфери (включително и образователната).

Устойчивото развитие представлява логичен отговор на глобалните екологични, социални и икономически предизвикателства в световен мащаб. Позовавайки се на определението на Комисията на ООН за околна среда и развитие от доклада „Нашето общо бъдеще“ (1987), устойчивото развитие следва да задоволява настоящите нужни на човечеството, без да отнема ресурси, необходими за бъдещите поколения. В представената статия устойчивото развитие се интерпретира като многопластово понятие, което обхваща традиционните разбирания за взаимоотношенията между човека и заобикалящия го свят, разглеждайки ги през призмата на екологична, социална и икономическа компетентност.

Образованието за устойчиво развитие цели придобиване на знания, умения и компетентности, спомагащи изграждането на устойчиво бъдеще. Ето защо акцентът се поставя върху възможността от интегриране на придобитите екологични, социални и икономически знания в реални ситуации. Респективно, образованието за устойчиво развитие детерминира преход от преподаване към учене, целящ изграждане на отговорни личности, умеещи да прогнозираат последствията от действията си.

Интегрирането на образованието за устойчиво развитие следва да започне още в начален етап. Това, на свой ред, поставя редица предизвикателства пред педагозите:

- липса на време в планираните учебни часове;
- липса на ресурси;
- свободен достъп до методически ресурси;
- избор на ефективни методи, подходи, похвати.

Статията акцентира върху необходимостта от приложението на резултатни подходи в началното училище, които спомагат за приложението на образование за устойчиво развитие. Направен е кратък теоретичен обзор на всеки от подходите, както и са изведени предимствата му при реализиране на образование за устойчиво развитие.

Ключови думи: устойчиво развитие, начално училище

1. ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – НЕОБХОДИМОСТ В СЪВРЕМЕННИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЕН ДИСКУРС

Съвременният консуматорски свят е поставен пред редица нелеки предизвикателства – екологични, икономически, политически, социални. Стремглавото замърсяване на околната среда, хаотичното пилеене на биологични ресурси, социалната неравнопоставеност, военните сблъсъци и редица други въпроси са поставени пред множество държави. Изведените проблеми засягат в един или друг аспект всички нас: хората. Това, от своя страна, детерминира необходимостта проблемите, свързани с устойчивостта на развитие, да се разглеждат не само локално, но и глобално, да бъдат съгласувани, да се отчетат като многоспектрни. Ето защо идеята за устойчиво развитие активно присъства в политиката на редица държави.

Концепцията за устойчивото развитие се налага като приоритетна в редица области (включително и в образованието) през последните десетилетия като логичен отговор за преодоляване на нарастващите предизвикателства, засягащи околната среда, социалните и икономическите проблеми. Позовавайки се на определението, изведено от Комисията на ООН за околна среда и развитие от доклада „Нашето общо бъдеще“ (1987), устойчивото развитие следва да се разглежда като стратегия, която удовлетворява нуждите на настоящето, без да възпрепятства бъдещите поколения да удовлетворят своите нужди. От тук са изведени и трите основни стълба, обхващащи устойчивото развитие: икономически, социален и екологичен (изобр. № 1)

Изобр. № 1 Устойчиво развитие

Източник: UNESCO. (2017). Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives.
<https://www.unesco.org/en/sustainable-development/education>.

Икономическият аспект на устойчиво развитие обхваща необходимостта от растеж, осигуряване на равнопоставеност при потреблението на редица ресурси и услуги, необходими на отделната личност. Социалният компонент на устойчивото развитие цели подобряване стандарта на живот, както и предоставяне на възможност за адекватен достъп до отделни услуги в различни сфери: здравеопазване, образование, закрила и др. Екологичното измерение на устойчивото развитие се фокусира върху

преодоляване на нарастващите проблеми със замърсяване на околната среда, изчезването на отделни биологични видове, опазване на екосистеми, разумно потребление на природните ресурси. Устойчивото развитие следва да се разглежда като приоритет в съвременната консуматорска действителност, като многопластово понятие, придаващо ново разбиране за взаимодействието между човека и заобикалящата го действителност.

2. ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ НА ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В НАЧАЛЕН ЕТАП

Образованието в начален етап изпълнява фундаментална роля в цялостния образователен процес. В периода от първи до четвърти клас се поставят основните ценностни ориентири на личността, формират се граждански компетенции, изграждат се модели за взаимодействие със заобикалящия свят. Ето защо образованието за устойчиво развитие следва да започне именно от този период.

Въпреки че образованието за устойчиво развитие в начален етап е многопластово и всеобхватно, в настоящия параграф се прави опит да се изведат основните структурни компоненти, които обхваща. Те могат да се конкретизират до следните: социални, екологични и икономически компоненти.

Социалните компоненти на образование за устойчиво развитие в начален етап обхващат:

- Информираност на учениците относно основни здравни институции;
- Формиране на представа за социална равнопоставеност (независимо социално положение, пол, възраст, етнос);
- Осъзнаване значимостта на образователния процес;
- Създаване на умения за изказване на гражданска позиция относно социално значими събития.

Екологичните компоненти на образование за устойчиво развитие акцентират върху:

- Осъзнаване ролята на антропогенните въздействия върху заобикалящия свят (природен, жилищен, социален);
- Формиране и надграждане на умения за приложение на екологосъобразен подход;
- Формиране и развитие на екологическо прогнозиране;
- Надграждане екологичната компетентност;
- Осъзнаване на сложни взаимовръзки между отделни обекти, процеси, явления в заобикалящия свят.

Икономическите компоненти на образование за устойчиво развитие в начален етап засягат:

- Полагане основите на финансова грамотност;
- Развитие на умения за предприемачество.

3. АКТУАЛНИ ПОДХОДИ ПРИ ПРИЛОЖЕНИЕ НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В НАЧАЛЕН ЕТАП

Образованието за устойчиво развитие следва да намери приложение във всеки отделен учебен предмет в начален етап. За реализирането на тази задача, пред съвременния педагог стои нелеката задача да подбере адекватни методи, да приложи разнородни форми на организация на обучението, да интегрира в преподаването актуални подходи, стимулиращи приложение на основните принципи на устойчиво развитие от страна на учениците.

В настоящата статия се фиксират конкретни подходи, чийто интегриране в обучението в начален етап би спомогнало за овладяване на основните концепции за устойчиво развитие от страна на учениците.

Дейностният подход позволява личността (ученикът от начален етап) да формира социални, икономически и екологични нагласи, който да прилага при взаимодействието си със заобикалящия го свят. Приложението му следва да се разбира като предпоставка за организиране на образователна среда, насочена не към пасивно възприемане и „зубрене“ на информация, а към активно участие на учениците при провеждане на различни уроци. Придържайки се към психологическите основи на дейностния подход, заложен в трудовете на Л. Виготски, А. Леонтиев, С. Рубинщайн, ученикът в начален етап следва да се разглежда като развиващ се субект на дейността. Респективно, включването на учениците в разнородни дейности със социален, икономически и екологичен характер създава предпоставки за усвояване основните принципи на устойчиво развитие. Участието в благотворителни кампании, изготвянето на екологични проекти, създаването на социално и икономически значими събития са само част от примерите, които могат да се приведат тук. Теоретичните основи на дейностния подход позволяват да се създаде педагогическа среда, в която ученикът в начален етап са поставени в позицията на евристично мислещ човек, който умее да отчита сложните взаимосвързаности в заобикалящата го действителност и в резултат на това да развива мотивите си за използване на екологосъобразно отношение към действителността.

Прилагането на екологичния подход в начален етап може обосновано да се тазглежда като една от основните предпоставки за усвояване значението на устойчиво развитие. Сам по себе си екологичният

подход се отличава с приложението на екоцентрична парадигма, благодарение на която учениците осъзнават сложните взаимовръзки в заобикалящия ги свят, както и ролята на човека при взаимодействието му с действителността около него.

Ето защо този подход следва да се разглежда като възможност учителят да представи пред учениците отделни обекти, процеси, явления от заобикалящата ги действителност, като основният акцент се поставя върху формиране и надграждане на екологична компетентност. Образователната сила при проложение на екологичния подход се свежда и до приложението на принципа за концентричност при изпълнение на учебното съдържание на отделните предмети в начален етап. В центъра на концентричните кръгове е ученикът, а влиянието на външните фактори се определя от структурите на средата отвътре навън (от развиващата се детска личност към периферията). Всички външни фактори се възприемат като пространствени екологически структури, непрестанно взаимодействащи помежду си. Екологическите структури изграждат система от четири концентрични кръга (мини - , мезо - , екзо - , макро – екосистеми), които се тълкуват от същината (детето) към заобикалящата среда (социална, териториална, природна) (по У. Бронфенбреннер).

Приложението на личностно-ориентиран подход в начален етап, разглеждан като подход, подпомагащ образованието за устойчиво развитие, се базира върху схващането за субектноориентираното отношение на ученика към действителността (знания за заобикалящия свят, човешкият опит, придобит в непосредствен контакт с този заобикалящ свят, емоционално – ценностното отношение към предмети и обекти от околния свят и др.). Ето защо личностно-ориентираният подход насърчава подрастващите да вземат участие в такава познавателна дейност, която обуславя субективни мотиви за усвояване основните разбирания за устойчиво развитие. В този смисъл, личностно-ориентираният подход оказва влияние върху цялостното формиране на личността. Така устойчивото развитие в начален етап може да се превърне в субектноориентирано отношение към значими социални, екологични и икономически за учениците теми.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Полагане основите на образование за устойчиво развитие още в начален етап е една от приоритетните цели в съвременния образователен дискурс. То не само дава информираност относно основни социални, екологични и икономически теми, но и създава предпоставки за развитие на отговорни личности с ясно изявена гражданска позиция.

Приложението на подходящи подходи следва да се разглежда като предпоставка за успешното интегриране на основите за устойчиво развитие във всеки отделен учебен предмет. Така учениците не само ще надградят уменията си да поемат отговорност за последствията от своите действия (социални, икономически и екологични), но и ще формират компетентности, чийто приложение не е тясно фиксирано към конкретна предметна област.

* The author expresses gratitude to the scientific project No. НИХ - 504/2024 for funding the present work.

* Авторът изказва благодарност към научен проект № НИХ - 504/2024 г., за финансирането на настоящата работа.

ЛИТЕРАТУРА

- Campbell, L. (2019). Pedagogical bricolage and teacher agency: Towards a culture of creative professionalism. *Educational Philosophy and Theory*, 51(1), 31 – 40.
- European Commission (2009), *European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF)*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities
- Gyurov, D. (2007). Orientation in the world - a basis for self-affirmation and inclusion in common human values. In: *Preschool education*, , p. 10
- Mircheva, V. (2019). Modern accents of health education in the primary school stage, i - PO, volume:13, 2019, p.:1-6, ISSN (online):1312-899X
- Mircheva, V. (2020). Environmental education in the primary stage, The modern teacher and the challenges of the information society, publishing house: UI "St. Kliment Ohridski", 2020, ISBN: 978-954-07-5125-2
- MON. (2020). Competencies and education. Retrieved from MES: <https://web.mon.bg/bg/100770>
- MON. (2020). On the transition from knowledge to skills. Retrieved from <https://web.mon.bg/bg/100770>
- Official Journal of the EU, C117, 6.05.2010. www.eur-lex.europa.eu
- Official Journal of the EU, C119, 28.05.2009. www.eur-lex.europa.eu
- Sotirova, M. (2002). *Child nonstandartness*. Sofia: IAI (bul.)

- UNESCO. (2017). Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. <https://www.unesco.org/en/sustainable-development/education>.
- Yanitsky, O. (2020). Prospects of the Interdisciplinary & Systemic Approaches. *Creative Education*. 11. 913 – 925.